

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU**

**10 SORUDA
YENİ BASEL SERMAYE UZLAŞISI
(BASEL-II)**

Ocak 2005

10 SORUDA YENİ BASEL SERMAYE UZLAŞISI (BASEL-II)

1. Basel-II Nedir?

- Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi (*Basel Committee on Banking Supervision – BCBS*)¹ tarafından yayımlanan ve yakın tarihte birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütünüdür.
- Basel-II bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır.
- Basel-II içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur.
- Basel-II içerisinde risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistiki/matematiksel risk ölçüm metodlarını içeren yöntemle bulunmaktadır.
- Basel-II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel-II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür.

2. Basel-II'nin Ortaya Çıkış Süreci Nasıl Gelişmiştir?

Gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 1988 yılında farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda uluslararası platformda geçerli olacak asgari bir sektör standardı oluşturmak amacıyla Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını yayımlamıştır. Söz konusu Uzlaşım, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüş olup, şu an itibarıyla 100'den fazla ülke, sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini Basel-I'i temel alarak oluşturmuş durumdadır.

Bir takım dezavantajlar taşımaya rağmen şu an için uluslararası bir sektör standardı haline gelmiş olan Basel-I'i temel alan bir sermaye yeterliliği ölçüm yöntemi, 1989'da yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini de içeren düzenleme² ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır.

Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel-I'in yayımlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman üç yıllık bir çalışma neticesinde son hali verilerek 1996 yılında yayımlanmıştır.

¹ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Takas Bankası (Bank for International Settlements – BIS) bünyesinde faaliyet gösteren, gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan ve bankacılık konusunda istişari mahiyetli olarak uluslararası standartları yayımlayan komitedir.

² 3182 Sayılı Bankalar Kanununa İlişkin Tebliğ - No:6 (26.10.1989 tarih ve 20324 sayılı Resmi Gazete)

Bu çerçevede ülkemizde de ilk olarak Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik³ ile piyasa riskleri de ilk olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir.

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (*Basel-II*) ilişkin ilk istişari metni (*Consultative Paper-1*) yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metin (*Consultative Paper -2*), Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin (*Consultative Paper -3*) yayımlanmıştır. Söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel-II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır.

3. Basel-II'nin Basel-I'den Farkı Nedir?

- Basel-I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan "külüp kuralı (club rule)" Basel-II ile birlikte kaldırılmaktadır.
- Basel-II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (ör. Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde -bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere- bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.
- Basel-I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II'de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel-II'de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.
- Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.
- Basel-II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel-I'de yer almamaktadır.

4. Basel-II'nin Avrupa Birliği sürecindeki yeri nedir?

- Avrupa Birliği, Basel-II hükümlerini 2007 yılında tüm bankaları ve menkul kıymet şirketleri için uygulamayı planlamaktadır.
- Basel-II'ye hazırlık süreci Avrupa Birliği normlarına uyum çerçevesinde de ele alınmak durumundadır. Basel-II'ye uyum dolaylı olarak Avrupa Birliği standartlarına da uyumu sağlayacaktır.

³ İlk yönetmelik: 10.02.2001 tarih ve 24314 sayılı Resmi Gazete. Değişiklikler: 31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete; 01.03.2003 tarih ve 25035 sayılı Resmi Gazete.

5. Basel-II ülkemiz için faydalı mı yoksa zararlı mıdır?

- Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirildiğinde Basel-II ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak görülmektedir. Esasen, uluslararası düzeyde yapılan çeşitli anket sonuçlarına göre yüzde fazla ülkenin Basel-II'yi uygulamaya hazırlandığı görülmekte ve bu çerçevede Basel-II'nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmektedir. Bu husus dikkate alındığında, Basel-II hükümlerini uygulamamanın, Basel-II ile ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel-II'ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği değerlendirilmektedir.
- Genelde risk yönetimi tekniklerinin gelişmesi özelde de Basel-II ile beklenen başlıca faydalar şunlardır:
 - o Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması
 - o Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi
 - o Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması
 - o Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması
 - o Bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme
- Basel-II, teknik seviyesinin yüksek olması sebebiyle insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmasını da gerektirmektedir.
- Basel-II ile birlikte ortaya çıkacak etkilerin bir kısmı, ülkemiz bankalarının Basel-II kurallarına tabi tutulup tutulmamasından bağımsız olarak ortaya çıkabilecektir. Örneğin, ülkemiz Hazinesine veya bankalarımıza fon sağlayıcısı konumunda olan veya bankalarımız ile işlem yapan yabancı bankaların Basel-II kurallarına tabi olması, Basel-II'nin bir takım sonuçlarının ortaya çıkması için yeterli olacaktır.
- Kurumumuz Basel-II ile birlikte ortaya çıkabilecek olumsuzlukların asgariye indirilmesi için çeşitli çalışmalar yapmakta ve kararlar almaktadır (Basel-II içerisinde ülke denetim otoritelerinin tercihinin bırakılan sınırlı sayıdaki alanda ulusal inisiyatiflerin ne yönde kullanılacağı hususu bu ilke çerçevesinde değerlendirilmektedir).

6. Basel-II'nin reel sektör ile ilişkisi nedir?

- Bankalarda risk yönetimi kültürünün daha da gelişmesinin, dolaylı olarak, bankaların müşterisi konumunda olan reel sektör firmalarını da etkileyecek olması aşıkardır. Basel-II risk yönetiminde ortaya çıkan gelişmelerin devamı olarak bu süreci daha da pekiştirecektir. Esasen bilançoları şeffaf olmayan ve yeterince kurumsallaşmamış reel sektör firmalarının bankalarla yaşayabilecekleri sorunlar, Basel-II uygulamasından bağımsız olarak, uluslararası standartlara yükseltilmesi zarureti bulunan risk yönetimi uygulamalarının da doğal ve zaruri bir sonucu olarak görülmelidir.
- Basel-II, derecelendirme notu bulunmayan şirketler için mevcut duruma herhangi bir değişiklik getirmemektedir. Ancak, Basel-II ile birlikte yüksek derecelendirme notuna sahip şirketler diğerlerine göre daha avantajlı konuma geçecektir.
- Bu hususun, şirketlerde kurumsal yönetiminin artması ve kayıtdışılığın azalması yönünde doğal bir teşvik mekanizması oluşturması beklenmektedir.

7. Türk bankacılık sistemi Basel-II'ye hazır mı?

- Türk bankacılık sektörü şu an itibarıyla tam olarak Basel-II'ye hazır olmamakla birlikte Basel-II'nin uygulanabilmesi yolunda önemli mesafe kaydedilmiştir ve mevcut eksikliklerin giderilmesi ve olası sorunların aşılması yönündeki çalışmalar devam etmektedir.
- BDDK bu konuda bankalar ve diğer ilgili taraflar ile yakın işbirliği içerisinde çalışmalarını devam ettirmektedir.
- Basel-II'ye geçişe ilişkin yol haritasının, bankaların da görüşü alınmak suretiyle kısa süre içerisinde kamuoyuna açıklanması planlanmaktadır.
- BDDK, Basel-II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olarak görmektedir.

8. Basel-II konusunda ne tür çalışmalar yapılıyor?

- Kurumumuz risk yönetimine verdiği önemi, yürüttüğü proje nitelikli çalışmalar ve yaptığı düzenlemeler yoluyla ortaya koymuş bulunmaktadır. Basel-II ise Kurumumuzun bu alanda yapacağı çalışmaları daha kapsamlı ve daha sistemli biçimde ele almasına olanak sağlayacaktır.
- Kurumumuz, Basel-II'ye ilişkin 3. istişari metin (*Consultative Paper-3*) hakkındaki görüşlerini Basel Komitesi'ne bildirmiş ve Basel Komitesi'nin internet sayfasında da yayımlanan bu görüşlerin büyük kısmı dikkate alınmıştır.
- Ülkemiz G-10 ülkesi dışındaki ülkelerinin de katıldığı ilk etki çalışması niteliğindeki 3. sayısal etki çalışmasına (*Quantitative Impact Study-3, QIS-3*) 2002 yılında sektörde önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlamıştır.
- QIS-3 çalışmasına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve bir çok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul'da Kurumumuz ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıyla, Kurumumuz ile Basel Komitesi ve yabancı ülkelerin denetim otoriteleri arasında sürdürülen işbirliği geliştirilmiş ve toplantı ülkemiz açısından önemli bir prestij sağlamıştır.
- Kurumumuzun Basel-II'ye verdiği büyük önemin bir göstergesi olarak Mart 2003 tarihinde Kurumumuz yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla T.Bankalar Birliği bünyesinde *Basel-II Yönlendirme Komitesi* tesis edilmiştir. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel-II'ye geçişe yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadır.
- QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanarak Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki çalışması (QIS-TR) yapılmıştır.
- Basel-II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren *Basel-II Koordinasyon Komitesi* ihdas edilmiştir.
- Kurumumuz bünyesinde ise çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş biri *Basel-II Proje Komitesi* diğeri *Risk Odaklı Denetim Komitesi* olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuş bulunmaktadır.
- Daha önce hazırlanmış olan yol haritası yukarıda bahsedilen tüm çalışmaların çıktılarında da faydalanılmak üzere revize edilmektedir. Yeni yol haritasının, Basel-II'de bankacılık denetim otoritesi tercihinin bırakılan temel hususlardaki Kurum kararlarını da kapsamak üzere birkaç ay içinde tamamlanması planlanmaktadır. Amacımız mümkün olan en kısa süre içinde Basel-II'ye geçişte uygulanacak temel

stratejilerin belirlenerek ilgili kesimlere aktarılması ve bu sayede bankacılık sektörünün önünü görmesi ve gerekli tedbirleri almasının sağlanmasıdır.

- Kurumumuz çalışmalarını şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da başta Basel Komitesi üzere uluslararası kurum ve kuruluşlarla, ve tabii bankalar ve özel finans kurumları ile koordinasyon içerisinde yürütecektir.

9. Sayısal Etki Çalışmalarında Elde Edilen Bulgular Nelerdir?

- Sayısal etki çalışmaları sonucuna göre, Basel-II bankaların sermaye yeterliliklerini belirli ölçülerde azaltmakla birlikte, Türk bankacılık sisteminin sermaye yeterliliğinin yüksek olması sebebiyle bu olumsuz etki önemli boyutlara ulaşmamaktadır. Yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR) sonuçlarına göre, çalışmaya katılan 23 bankanın toplulaştırılmış sermaye yeterliliği rasyosu mevcut durumda %28,8 iken, Basel-II hükümleri uygulandığında bu oran %16,9'a gerilemektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin %8 olduğu dikkate alındığında, Basel-II hükümleri çerçevesinde de asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu görülmektedir.
- Sermaye yeterliliği rasyosundaki azalma temel olarak yabancı para cinsinden (döviz endeksli hariç) Hazine bono ve tahvillerinin Basel-II'de yüksek sermaye yükümlülüğüne tabi olmasından ve Basel-II ile birlikte operasyonel risk sermaye yükümlülüğünün yeni eklenmesinden kaynaklanmaktadır. Basel-II çerçevesinde sermaye yeterliliği oranında ortaya çıkan %11,9'luk azalışın 8,7 puanı yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetlerinin yer aldığı portföylerden, 2 puanı ise operasyonel riskten kaynaklanmaktadır. Şirketlere verilen kredilerin tabii olduğu sermaye yükümlülüğünde ise az miktarda artışlar meydana gelmiştir. Sermaye yeterliliği rasyosunda şirketler portföyü dolayısıyla ortaya çıkan azalış %1,2'dir.
- Sayısal etki çalışmalarında, Basel-II hükümleri, bankaların bugünkü portföylerine uygulanmıştır. Dolayısıyla Basel-II'nin uygulanmasına fiilen geçilmesi durumunda bankaların portföy tercihlerinde, banka müşterilerinin kredi değerliliğinde finans piyasalarında ve makro ekonomik çerçevede meydana gelebilecek olası değişiklikler hesaba katılmamıştır. İleride bu alanlarda değişikliklerin ortaya çıkması durumunda Basel-II'nin bankaların sermaye yükümlülüklerine etkileri de farklı olabilecektir. Örneğin ülkemiz Hazinesine ait derecelendirme notunun "yatırım yapılabilir (investment grade)" olarak ifade edilen BBB kademesini aşması durumunda yabancı para cinsinden kamu kağıtlarının tabii olacağı sermaye yükümlülüğü yarı yarıya azalacaktır (%100'den %50'ye düşecektir). Benzer şekilde, banka portföylerinde yer alan kamu menkul kıymetlerinde Yeni Türk Lirası cinsinden veya döviz endekli kıymetlere doğru kayma olması durumunda da sermaye yükümlülüğü azalacaktır. Bankaların müşterisi konumunda olan şirketlerin ileride alacakları iyi derecelendirme notları da sermaye yükümlülüğün azalmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla Basel-II'nin bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerinin sayısal etki çalışması bulgularından daha olumlu olması beklenmektedir.

10. Basel-II'nin Ülkemiz Hazinesinin Borçlanmasına Muhtemel Etkileri Ne Olacaktır?

- Basel-I kapsamında ülkemiz Hazinesine ait kıymetlere yatırım yapan yerli ve yabancı bankalar (ülkemizin bir OECD ülkesi olması sebebiyle) bu kıymetler için mevzuata göre sermaye bulundurmaya zorunda değillerdi. Basel-II hükümleri çerçevesinde ise, ülkemizin derecelendirme notunun düşük olması sebebiyle, yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetleri için (Eurobondlar ve yabancı para cinsinden iç borçlanma

senetleri) %8 yasal sermaye yükümlülüğü öngörülmektedir. Yeni Türk Lirası cinsinden ve dövize endekli Yeni Türk Lirası kamu borçlanma senetleri için ise bu oranın BDDK tarafından belirlenmesi gerekmektedir. Kurumumuz, sayısal etki çalışmalarında, Türk Lirası ve dövize endekli kamu menkul kıymetleri için bu oranı %0 olarak belirlemiştir.

- Basel-II'nin gelişmekte olan ülkelere yönelik fon akımlarını kısıtlayacağı yönünde görüşler bulunmakla birlikte, uluslararası piyasalarda fon sağlayıcısı konumunda olan büyük bankaların fon fiyatlarını belirlerken OECD üyesi olup olmama kuralına dayalı yasal sermaye yükümlülüğünden ziyade, ekonomik sermaye gereğinden hareketle, ülkelerin derecelendirme notlarını (ülke risklerini) dikkate aldıklarının unutulmaması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, uluslararası bankalar tarafından zaten uygulanmakta olan riske dayalı sermaye tahsisi ve fiyatlama olgusu, Basel-II ile birlikte mevzuat kuralı haline gelmektedir. Bu çerçevede, Basel-II ile birlikte ülkemiz Hazinesinin dış borçlanma maliyetlerinde sadece Basel-II uygulamasından kaynaklanacak çok önemli seviyelerde bir değişiklik beklenmemektedir.
- Kurumumuz, bu konuda, Basel-II Koordinasyon Komitesi bünyesinde TC Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı ile koordineli olarak çalışmaktadır.